

Màrius Torres i Mercè Figueras, als jardins del sanatori de Puig d'Olena, l'any 1939
BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT DE LLEIDA

CARTES A MAHALTA
Màrius Torres i Mercè Figueras
Editorial: Club Editor
Barcelona, 2017
Pàgines: 320
Preu: 22,95 euros

Dues vides de novel·la

Quan fa 75 anys de la mort del poeta Màrius Torres, Club Editor publica una relació epistolar

Tots hem sentit un munt de vegades aquella frase que afirma que la realitat sempre supera la ficció. Una frase que posa en evidència que la vida de cadascun de nosaltres és una experiència molt més rica, diversa i plena del que a vegades suposem. O el que és el mateix: que la vida, quan se sap retratar o transcriure amb exactitud, pot esdevenir l'escenari de les més meravelloses de les ficcions; que viure ens ofereix els més increïbles i inesperats dels arguments. I, en ocasions, també els més apassionants.

Aquest volum de cartes, seleccionades per Meritxell Guimet i Margarida Prats, ens ofereixen la possibilitat única d'endinsar-nos directament en un d'aquests mons

meravellosos: el de la relació que van mantenir el poeta Màrius Torres i la seva (més que) amiga Mercè Figueras mentre eren tots dos ingressats al sanatori de Puig d'Olena. I fer-ho a través de dos corresponents que escrivien –i s'escrivien– com els àngels.

Perquè segurament ja esperàvem que les cartes d'un dels nostres més grans poetes del segle passat fossin no tan sols interessants sinó molt ben escrites, però el que sorprèn més en llegir aquest epistolari és que la seva musa tingués un nivell literari quasi equiparable al d'ell. Tant és així que, malgrat que els seus estils són ben diferents, la qualitat de les cartes de tots dos és tan similar que ens cal mirar qui les signa

per saber qui les va redactar. Tenim, doncs, entre les nostres mans no només la possibilitat de descobrir o de conèixer amb més profunditat una de les històries literàries més curioses, sorprenents i interessants de la literatura catalana de tots els temps, la que va permetre que un malalt que abans no havia escrit pràcticament convertís un sanatori en el seu Parnàs particular, sinó de gaudir de la història com si fos una novel·la. Una novel·la escrita a quatre mans per dos autors molt ben dotats. Dos autors que ens fan esperar cada nova carta seva (gairebé) amb la mateixa emoció que les devien esperar ells. Amb l'avantatge que nosaltres podem escollir a quin ritme avancem les pàgines, a quin ritme revivim les seves vides.

La part desconeguda de l'ànima

En una carta que escriu el setembre del 1922 a Ernst Robert Curtius, Marcel Proust diu que "la veritable literatura fa conèixer la part encara desconeguda de l'ànima". I aquest volum, que aplega una tria de 116 de les 503 cartes que es van crear els dos corresponents, esdevé sens dubte la clau d'accés a les ànimes d'ambdós. De tots dos o, gairebé, de tots tres, ja que la figura de Joan Sales sobrevola la correspondència com si hi fos present, com si sense ell la parella no pogués existir. O, almenys, no ho pogués fer plenament.

No ens ha d'estranyar, car l'autor d'*Incerta glòria* no fou tan sols un dels amics més fidels de Mercè Figueras sinó qui, a través d'ella, es convertí en el descobridor

i l'incitador de la poesia de Màrius Torres; en la persona que, juntament amb ella, va deixar una més indeleble petja en la seva existència i en la seva obra. Una realitat que ja vam poder constatar en les també magnífiques *Cartes a Màrius Torres*, reeditades el 2014 per Club Editor. De manera que segurament llegir els dos reculls l'un darrere l'altre i complementar-los sigui una de les vies més assenyades d'acostar-se a la poesia de l'autor lleidatà.

No pas perquè per gaudir-ne o per asaborir-la millor sigui necessari conèixer la seva biografia –i aquí hauríem de tornar a Proust i al seu *Contre Sainte-Beuve*, on indica que tota obra literària ha d'ésser autònoma– sinó perquè ens haurem encomanat de la seva manera de veure el món i, sobretot, de l'espai ben particular on varen néixer les més grans creacions poètiques de Torres.

Començant per aquell tan merescudament conegut que arrenca a una altura vertiginosa –“Les nostres ànimes són com dos rius paral·lels. / Fem el mateix camí sota els mateixos cels”–, seguint per uns tankes tan preciosos com rics i estremidors –“Fulles del trèmol / qui tingués com vosaltres / en la ribera / un viure tan sensi-

És com una novel·la d'amor epistolar

ble / una mort tan secreta”– i acabant per alguns dels sonets més perfectes, brillants i bells de la lírica catalana, com aquest, que pren com a vers inicial un d'Alfred de Musset: “He dit al meu cor, al meu pobre cor / –No t'avergonyeix la teva feblesa? / La glòria, l'amor, la disbauxa, l'or / no sabran temptar la teva tristesa?”

I per damunt de tot, i el que és més important, el que és essencial: és una poesia que li sorgeix del més endins, que es produeix de la seva veu interior, de la seva *necessitat espiritual*, que és la poesia que ell i només ell podia escriure. I això Figueras ho veu amb una claredat impressionant: “El teu sonet és be teu; és el Màrius d'abans i del que seràs sempre. Almenys d'aquell que jo voldria que fossis sempre per mi: un feix de sensibilitat tota matisada que parlarà en vers amb la fluïdesa de Schubert, amb la gràcia d'un Mozart, amb la puresa d'un Corelli i en certs casos amb la gravetat de Bach.”

Que es refereixi a una sensibilitat tota matisada és tan exacte que no ho podria ser més. I no tan sols per l'obra de Torres sinó, també, per aquesta correspondència, que sovint fa la impressió de no haver estat escrita sobre paper sinó tocant l'arpa o

algun altre delicat i angelical instrument de vent. En un estil compartit, tots dos escriuen amb una gran delicadesa, entre-dient o mig dient més que no pas dient, amb mitges paraules, amb sobreentesos, amb al·lusions i real·lusions.

Amb un dir que és sobretot un no dir. En un dir sense dir que forma part substancial no únicament de les seves lletres, sinó de la seva manera de relacionar-se: “Tu et retenies la por parlant de coses en què no pensaves i jo et responia parlant del mateix que tu mentre pensava el mateix que tu!”; “tinc la sensació que em deixi alguna cosa per dir, i no sé què pugui ser”. Un no (voler o atrevir-se a) dir que imagino que té molt a veure amb la seva malaltia, amb el temor permanent que no puguin sortir de Puig d'Olena amb vida, però que em fa la impressió que va molt

–fins i tot, *entre cartes*– que no pas amb el que escriuen. És per això que si volem no ja fruit les seves lletres, sinó, el que és crucial, la realitat de la seva relació, el que es confessen l'un a l'altra quan sembla que no es confessen res, hem d'estar més atents al seu esperit que no pas a la seva lletra. Hem de tenir molt i molt present que, en general, les paraules que s'intercanvien no diuen allò que haurien de dir, el que certifiquen els diccionaris, sinó allò que ells volen que diguin.

Que, de la mateixa manera que viuen aïllats del món en un sanatori, i encara més aïllats per no poder sortir sovint ni de les seves respectives cambres, que són ostatges tant de les seves malalties com de les més que restrictives i hipòcrites convencions socials –“Voldria venir-te a fer una altra mica de companyia [...] Per desgrà-

lligada als seus respectius tarannàs, discrets, indecisos, dubitatius. Amb la por de fer mal als que s'estimen que a vegades tenen aquells a qui se'ls ha fet mal. Aquells a qui la vida no ha tractat amb la consideració que haurien merescut.

En aquest sentit, la novel·la d'una vida –d'unes vides o, més aviat, d'una vida compartida (en la mesura del possible)– que constitueixen sens dubte les cartes aplegades en aquest volum recorda poderosament la literatura japonesa. En concret la de Junichirō Tanizaki i de Yasunari Kawabata, on el llenguatge insinua o esbossa molt més que no pas diu o dibuixa. On la força del relat es basa més en l'evocació, en les ressonàncies de (la bellesa de) les paraules que no pas en el seu significat; en la música dels mots més que no pas en la seva lletra.

Tant Màrius com Mercè *parlen* més amb el que no diuen, amb el que deixen entreveure, amb el que aflora entre línies

cia, ni el reglament ni la moral no m'ho permeten, i no puc fer més que desitjar-ho”– i que això els ha obligat, *nolens volens*, a adaptar-hi les seves vides, a convertir la necessitat en virtut, també han adaptat el llenguatge a la seva conveniència; han creat un llenguatge *només per a ells*. Un llenguatge privat que els permeti parlar/escriure sense que els que els escolten/legeixen s'assabentin del que en veritat es diuen.

Imagino que és per això que no ens ha de sorprendre que en aquesta novel·la d'amor epistolar el terme amor i qualsevol dels seus sinònims siguin els que menys presència tinguin. Perquè “és difícil parlar de les coses que sentim profundament”. Perquè ells saben, i ens convé saber-ho també a nosaltres, lectors, que quan diuen *amistat* es refereixen a aquella amistat única, bidireccional, irremplaçable, que només poden compartir dues “ànimes [que] són com dos rius paral·lels”. *

Màrius Torres i Mercè Figueras, amb uns gatets al Mas Blanc, el 1940
BIBLIOTECA DE LA UNIVERSITAT DE LLEIDA